

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

С.М. КОЖЕМ'ЯКІНА,
докторант, НДЕІ,
І.М. МОГІЛАТ,
аспірант, НДЕІ

Роль інвестицій у підвищенні рівня капіталоозброєності та продуктивності праці

У статті аналізується динаміка і структура інвестицій, нагромадження основного капіталу як чинників, що безпосередньо впливають на сукупну продуктивність праці на макрорівні.

Ключові слова: інвестиції, основний капітал, продуктивність праці, капіталоозброєність.

В статье анализируется динамика и структура инвестиций, накопление основного капитала как факторы, непосредственно влияющие на совокупную продуктивность труда на макроуровне.

Ключевые слова: инвестиции, основной капитал, продуктивность труда, капиталовооруженность.

Постановка проблеми. В економіці України визначальним фактором зростання продуктивності праці є інвестиції. Взаємозв'язок між ними та зростанням продуктивності праці полягає у взаємообумовленій та одночасній взаємодії один на одного. Збільшення розмірів та ефективності інвестицій створює матеріальну основу для інновацій, а через них – для підвищення продуктивності праці; разом з тим рівень і темпи зростання продуктивності праці впливають на величину інвестицій. Крім цього, на сучасному етапі становлення прогнозування системи показників ефективності економіки виникла необхідність врахування цього взаємозв'язку в державній економічній політиці, а отже і прове-

дення аналізу та обґрунтування впливу інвестицій на капіталоозброєність, продуктивність праці.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В науковій літературі є багато публікацій, присвячених розгляду проблем здійснення інвестицій у вітчизняне виробництво. Питання сутності інвестицій і інвестування, аналізу, розробки інвестиційної політики й оцінки залучення інвестицій знайшли своє відображення в працях таких вітчизняних і закордонних учених, як О. Мельник, А. Пересада, О. Василик, А. Завгородній, І. Крейдич, В. Савчук, Н. Татаренко тощо. Концептуальні і методичні питання інвестиційного процесу і механізму викладені в роботах В. Артеменка, І. Бланка, В. Бєседіна, В. Бочарова, В. Гейця, А. Готи, Л. Григор'євої, М. Денисенка, А. Касич, А. Колосова, М. Крейніної, О. Крехівського, І. Лукінова, О. Мачульської, Г. Марченко, В. Михайлова, А. Музиченка, М. Найдюнової, Ю. Орловської, В. Попова, В. Попової, В. Рєвазова, О. Чмир, М. Чумаченка та ін. В умовах переходу до ринкових відносин зазначені вчені в основному досліджують питання державного регулювання інвестиційних процесів або зосереджуються на вивченні підходів до оцінки ефективності інвестиційних проектів на мікрорівні. Разом із тим недостатня вивченість проблеми структурних зрушень в інвестиційних процесах, активності інвестування у підвищенні рівня капіталоозброєності та продуктивності праці зумовлює необхідність додаткових досліджень.

Метою статті є аналіз динаміки і структури інвестицій, нагромадження основного капіталу як чинників, що безпосередньо впливають на сукупну продуктивність праці на макрорівні.

Виклад основного матеріалу. Важливим чинником впливу на продуктивність праці, а отже економічне зростання, є капітал, до якого відносять машини і обладнання, будівлі та інші необоротні активи. Виробничі будівлі і споруди з устаткуванням є необхідними чинниками виробництва, завдяки їм створюються сприятливі умови для здійснення виробничих процесів. При цьому обсяг основного капіталу, що припадає на одного робітника, тобто капіталоозброєність, є вирішальним чинником, що визначає динаміку продуктивності праці. Якщо обсяг основних засобів зростає, але при цьому чисельність робочої сили збільшується вищими темпами, то продуктивність праці може падати, тому що знижується капіталоозброєність кожного робітника. Отже, нарощування виробничого потенціалу повинно сприяти зростанню національної економіки через підвищення продуктивності праці.

На рис. 1 зображено рівень капіталоозброєності в Україні за секторами виробництва товарів, ринкових і неринкових послуг. Протягом 2001–2009 років капіталоозброєність по всіх секторах зростала тільки до 2004 року, у наступному періоді спостерігається її зниження в секторі виробництва товарів та секторі неринкових послуг. За нашими розрахунками, зростання капіталоозброєності відбувалося впродовж досліджуваного періоду тільки в секторі ринкових послуг, незважаючи на зростання кількості зайнятих більше ніж на 2 млн. чоловік, рівень капіталоозброєності досяг у середньому 77 тис. грн., що в цілому підтверджує висновок (у попередньому розділі) про вищий рівень і динаміку продуктивності праці в зазначеному секторі. В секторі виробництва рівень капіталоозброєності у 2007 році досяг 52 тис. грн., проте в 2008 році знизився до 42 тис. грн. У цілому по економіці становив більше 51 тис. грн., що значно нижче в порівнянні з розвиненими країнами.

У розвинених країнах капіталоозброєність праці безперервно зростає, і в економіці США вона перевищила \$100 тис. Тому стратегія розвитку економіки має виходити із необхідності випереджаючих темпів науково-технологічного оновлення виробничого апарату, оскільки це є ключовим завданням вирішення проблем соціально-економічного зростання України.

Протягом 2001–2008 років приріст вартості основних засобів спостерігався в секторі виробництва товарів і одержаний головним чином за рахунок швидкого оновлення основних засобів у переробній промисловості у зв'язку з істотним зростанням їх продукції на світовому і вітчизняному ринках, а також з будівництвом житла, через швидке зростання попиту на нього. Помітне зростання вартості основних засобів спостерігалось також у секторі виробництва послуг, що пов'язане із випереджаючим зростанням обсягу введення в дію основних засобів у торгівлі, фінансовій діяльності, в охороні здоров'я та державному управлінні.

З рис. 2 видно, що динаміка основних засобів не демонструє різких коливань, і все ж цей чинник виробництва є важливим фактором довгострокового розвитку. І.В. Крючкова підтверджує, що починаючи з 2005 року в національній економіці прискорилися темпи оновлення основних засобів до 4,8% проти 3,3% у попередні п'ять років, чому сприяло зростання економіки з одночасним збільшенням прибутків господарюючих суб'єктів [3].

Незважаючи на позитивні зрушення в процесах оновлення основних засобів та посилення активності інвестиційної діяльності, проблема докорінного оновлення виробничих потужностей залишається для України невирішеною. Середній вік засобів матеріального виробництва дорівнює 21,7 року. Потреби їх у реновації задовольняються лише на 37,3%. Виходячи із ступеня зношеності засобів та потреб в їх реновації тільки для виходу в режим простого відтворення основного капіталу, обсяг виробничих інвестицій у найближчі роки потрібно збільшити принаймні у чотири рази, а у

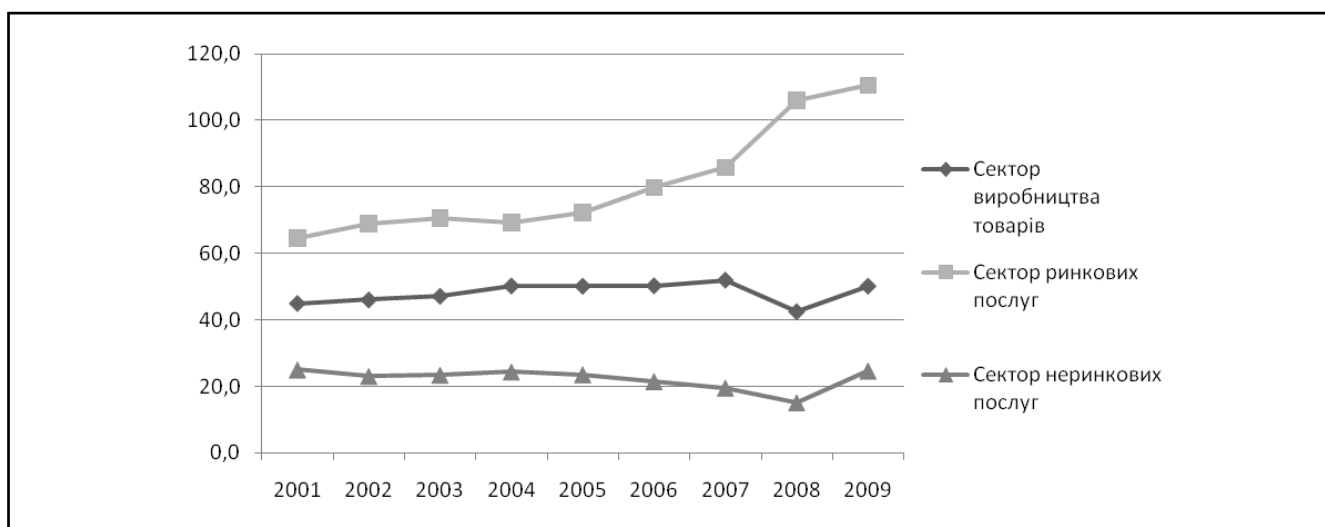

Рисунок 1. Динаміка капіталоозброєності за секторами виробництва товарів і послуг у тис. грн.

Джерело: побудовано на основі [1, 2].

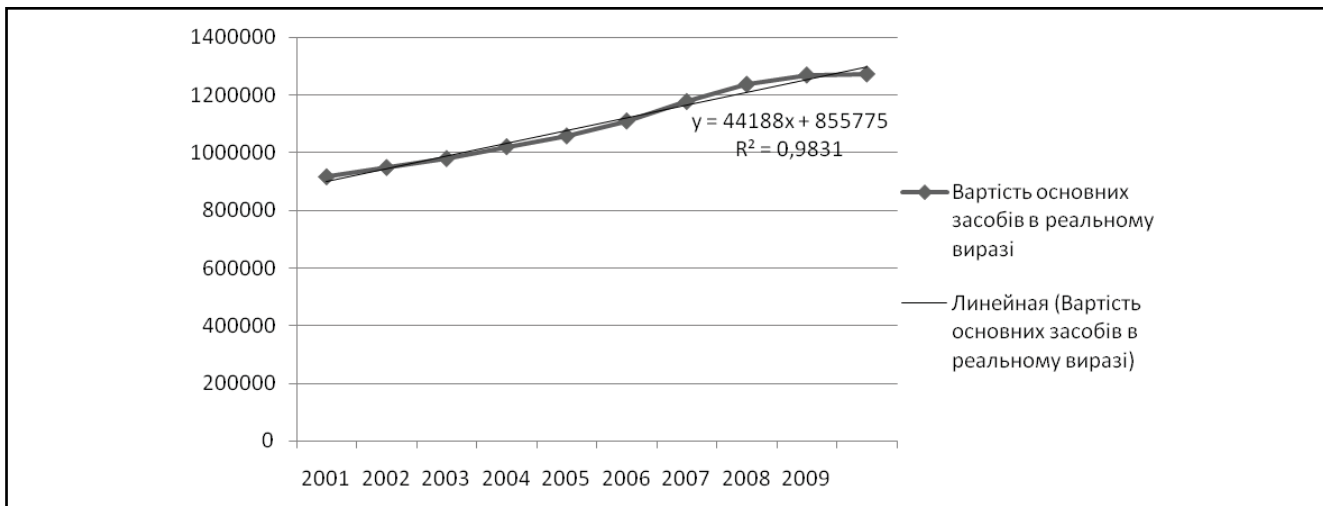

Рисунок 2. Динаміка вартості основних засобів у реальному виразі за 2001–2009 роки

Джерело: побудовано за [1].

сфері НДДКР – у п'ять разів [4]. Нинішні темпи відтворення не дозволяють призупинити процес старіння основних засобів. Ступінь зношеності основних засобів на кінець 2009 року становив 60% проти 43,7% у 2000 році [1].

Отже, через значну зношеність основних засобів вітчизняна економіка потребує швидкого та ефективного нагромадження капіталу. Застарілі устаткування і технології обумовлюють не тільки низьку та «неякісну» капіталоозброєність, і відповідно низьку продуктивність праці, а й нераціональне використання сировини, матеріалів і енергії і, як наслідок неконкурентоспроможність продукції і економіки в цілому. Тому стан основних засобів, зокрема рівень морального і фізичного зносу, є критичним фактором реалізації економічної стратегії, яка має ґрунтуватися на підвищенні продуктивності праці. Протягом 1996–2007 років відбувався систематичний приріст нових капітальних надходжень в економіку, середній коефіцієнт введення основних засобів збільшився від 1 до 5%. Завдяки чому співвідношення між коефіцієнтами введення та вибуття становить 5,3: 1,1, тобто на заміну зношених засобів спрямовується 21% нововведених. У розвинених країнах норма оновлення досягає 8–9%, а заміни – 3,5–3,8%. Для України норма простого відтворення має бути підвищена щонайменше до 5% по відношенню до відновної вартості виробничого капіталу. Середній коефіцієнт ліквідації основних засобів у цей період не перевищував 1% – за такого режиму списані об'єкти утримуватимуться на балансах протягом 100 років [4].

Причини такого кількісного та якісного стану основних засобів криються передовсім у процесах інвестування та валового нагромадження основного капіталу, які відбуваються в Україні.

Як зазначали В. Попов та В. Попова, саме по собі інвестування у створення матеріально-технічної бази виробництва не є незаперечною передумовою для позитивного економічного зростання, а тим більше – для розвитку. Витоки неузгодженості інвестиційної політики і пошуку напрямів коригування пояснюються шляхом дослідження структурних

складових нагромадження основного капіталу, джерел і темпів його нарощування, а також напрямів його використання щодо впливу на відтворювальні властивості основного капіталу [5, с. 42–48].

У СНР процеси нагромадження капіталу відображаються таким чином:

$$B3H + TK + HП = HOK + HOb.3. \quad (1)$$

За допомогою даного співвідношення описується формування фонду нагромадження за рахунок валових заощаджень населення (B3H), капітальних трансфертів (TK) і нерозподіленого прибутку (HП), що є джерелами інвестицій, і які витрачаються на нагромадження основного капіталу (HOK) і оборотних засобів (HOb.3).

Далі показники нагромадження формують величину основних засобів і оборотних засобів на кінець року:

$$O3k = O3п + HOK, \quad (2)$$

$$Ob.3 = Ob.3 + HOb.3. \quad (3)$$

На формування валового нагромадження основного капіталу впливають обсяги інвестиції в основний капітал, бо у його структурі найбільш значну величину займають (70–80%) капітальні вкладення. Таким чином, тенденції валового нагромадження основного капіталу визначаються обсягами та темпами залучення інвестицій в основний капітал, що підтверджується подальшими розрахунками.

Крім дослідження тенденцій в обсягах, структурі та темпах зростання інвестицій в основний капітал в цілому в економіці, на нашу думку, слід розглянути галузеву, відтворювальну структуру та за джерелами фінансування, тому що від них значною мірою залежить стан, приріст і відновлення основних засобів, підвищення капіталоозброєності, а отже можливості зростання продуктивності праці.

В. Попова та В. Попов зазначають, що аналіз зміни співвідношення валового нагромадження основного капіталу і ВВП демонстрував явний позитив виходу макроекономічної системи України з кризового стану повної невизначеності умов господарювання [5, с. 42–48].

Як показують дані, наведені у табл. 1, інвестиційне піднесення (2000–2009) відбувалося на тлі ряду негативних чинників, які здійснюватимуть істотний вплив на розвиток інвестиційного процесу і в середньостроковій перспективі. Це передусім низький рівень використання потенціалу інвестування, що характеризується відношенням валового нагромадження основного капіталу до валового заощадження – протягом 2000–2005 років цей показник становив 80–85%.

Лише впродовж 2006–2008 років спостерігалось підвищення потенціалу інвестування від 105 до 126%. У промислово розвинених країнах цей показник наближається до 100%, іноді перевищуючи цю межу за рахунок іноземних інвестицій. Низький рівень цього показника пояснюється наявністю значних резервів невикористаних виробничих потужностей, невідповідності пропозиції і попиту на інвестиції, а також високими інвестиційними ризиками.

Під впливом фінансової кризи наслідки якої особливо проявилися у 2009 році, пропорції формування основного

капіталу істотно порушилися, відбулось різке скорочення їх обсягів, зменшилося валове нагромадження основного капіталу, введення в дію нових засобів тощо.

Як демонструє рис. 3, динаміка інвестицій, валове нагромадження основного капіталу та введення нових основних засобів мають однонаправлений характер, що є підтвердженням їхньої прямої залежності.

В останні роки перед фінансово-економічною кризою 2008 року інвестиційна діяльність практично у всіх сферах економіки України помітно активізувалася. Зростання обсягів інвестицій в основний капітал економіки України спостерігалось впродовж останніх восьми років, аж до 2008 року. У 2008 році інвестиції в економіку України зросли порівняно з 2001 роком у 6,2 раза, а їх обсяг перевищив 233 млрд. грн. [1].

Завдяки здійсненню процесів реформування економіки суттєвих змін перш за все зазнала структура інвестицій за джерелами фінансування. Передусім в останні роки спостерігається тенденція скорочення частки інвестицій за рахунок

Таблиця 1. Фактори, що впливають на величину основного капіталу в Україні

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	23629	32573	37178	51011	75714	93096	125254	188486	233081	151777
Номінальний приріст інвестицій в основний капітал, млн. грн.	6076,9	8944	4605	13833	24703	17382,1	32157,9	63232	44595	-81304
Індекси інвестицій в основний капітал	1,112	1,172	1,089	1,313	1,28	1,019	1,19	1,298	0,974	0,585
Валове нагромадження основного капіталу, млн. грн.	33427	40211	43289	55075	77820	96965	133874	198348	250158	164522
Питома вага ВНОК в основних засобах, %	4,1	4,5	4,6	5,6	7,2	8,1	9,3	10,8	8,6	4,4
Введення нових основних засобів, млн. грн.	23726,2	33255,3	35025	44165,4	61467,6	70497,4	82332,5	126291	149635	111345
Співвідношення валового нагромадження основного капіталу до валових заощаджень	79,8	77,0	69,1	74,1	70,9	85,5	105,4	111,9	126,7	86,6
Співвідношення інвестицій в основний капітал до ВНОК	70,7	81,0	85,9	92,6	97,3	96,0	93,6	95,0	93,2	92,3

Джерело: розраховано за [1.]

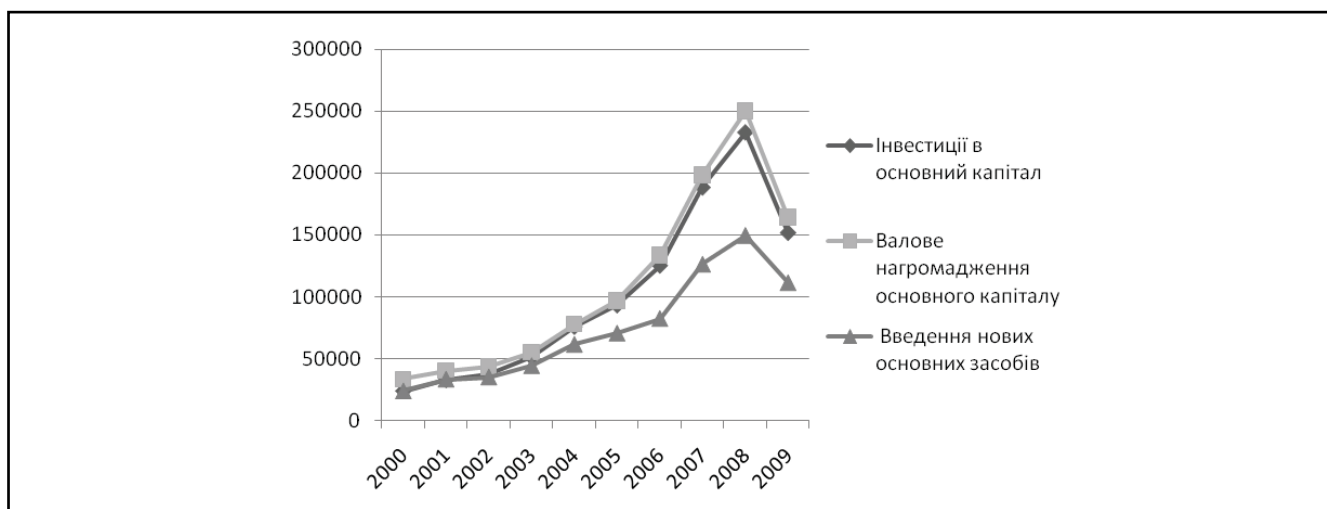

Рисунок 3. Динаміка інвестицій, валового нагромадження і введення основного капіталу в абсолютному виразі протягом 2000–2009 років

Джерело: побудовано на основі [1].

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

власних коштів підприємств. Слід зазначити, що обсяги власних коштів, які використовуються на інвестиційні цілі і формуються головним чином за рахунок отриманих прибутків та амортизаційних відрахувань, в економіці України щорічно зростали і у 2007 році перевищили 106 млрд. грн. (становили 56,5%), проте темпи зростання інших джерел фінансування інвестицій були вищими, що й спричинило зниження частки власних джерел у загальних обсягах вкладень. У 2008 році інвестиції в основний капітал за рахунок власних коштів підприємств становили більше 132 млрд. грн., що є найбільшою величиною за весь період економічного зростання. В 2009 році пік зростання власних коштів змінився на різке скорочення (на 36 млрд. грн.).

Істотно збільшилися обсяги і частка залучених кредитів банків. За період 2002–2008 років кредити банків та інші позики в економіці України зросли у 20 разів, що стало можливим завдяки підвищенню платоспроможності підприємств, зменшенню їх збитковості, високому рівню повернення кредитів, застосуванню механізмів кредитної підтримки та інших факторів. На початок 2008 року вимоги банків за кредитами в Україні становили 427 млрд. грн., половина з яких надана підприємствам у національній та половина в іноземній валюті. Більше 70% сукупних запозичень банків було надано підприємствам у вигляді довгострокових кредитів, що створювало передумови для підвищення інвестиційної активності, а отже для зміцнення виробничого потенціалу та відповідного підвищення продуктивності праці підприємств.

Обмеженість коштів державного бюджету зумовила той факт, що в 2007 році лише 5,6% інвестицій в основний капітал економіки України було профінансовано за рахунок цих коштів з подальшим скороченням їх частки до 4,4% в 2009 році, невисокою залишалася також частка інвестицій, які формуються за рахунок коштів місцевих бюджетів. Зміни у джерелах фінансування інвестицій в основний капітал в економіці України наведені у табл. 2.

Таким чином, питома вага власних коштів у загальному обсязі джерел фінансування становила в 2007–2008 роках 56,5–56,7%, а позик та інших джерел – близько 34%. У 2009 році структура погіршилася ще більше зі скороченням частки позик до 29%. Таке співвідношення джерел інвестування склалося не на користь позик як довгострокових джерел оновлення виробничої бази економіки, що є стримуючим фактором зростання продуктивності праці в економіці України.

Економіка України продовжує інвестуватися переважно за рахунок реінвестування доходів підприємств. Висновок невтішний: домінування частки власних коштів підприємств у фінансуванні інвестицій в основний капітал фактично означає автарктичний характер економічного відтворення (якщо останнє взагалі має місце).

У процесі дослідження впливу інвестицій на валове нагромадження основного капіталу та формування обсягів основних засобів слід враховувати тенденції розвитку інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності. Докризовий період характеризувався суттєвими змінами пріоритетних напрямів вкладення капіталу. Інвестиційні по-

Таблиця 2. Структура інвестицій в основний капітал економіки України за джерелами фінансування

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
У фактичних цінах, млн. грн.								
Усього	37178	51011	75714	93096	125254	188486	233081	151777
у тому числі за рахунок:								
коштів державного бюджету	1863	3570	7945	5077	6846	10458	11576	6687
коштів місцевих бюджетів	1365	2095	3544	3915	5446	7324	9918	4161
власних коштів підприємств та організацій	24470	31306	46685	53424	72337	106520	132138	96019
кредитів банків та інших позик	1985	4196	5735	13740	19406	31182	40451	21581
коштів іноземних інвесторів	2068	2807	2695	4688	4583	6660	7591	6859
коштів населення на будівництво власних квартир	7019	9879	9495	4792
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	1573	1822	2577	3091	5110	8549	11589	5502
інших джерел фінансування	3854	5215	6533	9161	4507	7914	10323	6176
% до загального обсягу								
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100
у тому числі за рахунок:								
коштів державного бюджету	5	7	10,5	5,5	5,5	5,6	5	4,4
коштів місцевих бюджетів	3,7	4,1	4,7	4,2	4,3	3,9	4,2	2,7
власних коштів підприємств та організацій	65,8	61,4	61,7	57,4	57,8	56,5	56,7	63,3
кредитів банків та інших позик	5,3	8,2	7,6	14,8	15,5	16,6	17,3	14,2
коштів іноземних інвесторів	5,6	5,5	3,6	5	3,7	3,5	3,3	4,5
коштів населення на будівництво власних квартир	5,6	5,2	4,1	3,2
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	4,2	3,6	3,4	3,3	4,1	4,5	5	3,6
інших джерел	10,4	10,2	8,5	9,8	3,5	4,2	4,4	4,1

Джерело: наведено за [1].

токи все більше спрямовувались на розвиток сфер діяльності зі швидким оборотом капіталу, де забезпечується високий рівень прибутковості або мінімальні економічні ризики. Як видно з рис. 3, питома вага інвестицій сектору ринкових послуг починаючи з 2006 року перевищила величину в секторі виробництва товарів. Як наслідок, сектор ринкових послуг характеризується вищим рівнем капіталоозброєності і, відповідно, продуктивності праці.

У таких видах економічної діяльності сектору ринкових послуг, як оптова і роздрібна торгівля, торгівля транспортними засобами, зростання інвестицій було найвищим і становило 12 разів. Досить високими темпами нарощувалися інвестиції у будівництво, і за 2002–2008 роки їхні обсяги збільшилися майже у 7 разів, у сфері транспорту і зв'язку – у 4,6 раза.

Найбільш складною щодо інвестування була ситуація у сільському господарстві, оскільки у 2007 році обсяги інвестицій у цій галузі були менші порівняно з 1990 роком у 4,5 раза, що значною мірою спричинило глибоку кризу в аграрній економіці і подолання якої потребувало і потребує значних коштів та тривалого проміжку часу для прискореного інвестування

галузі. Питома вага цих вкладень залишається незначною і у 2008 році становила 7,2% валових інвестицій, хоча у цій сфері економіки нині виробляється більше 8% ВВП.

Проте в останні роки вдалося подолати значний інвестиційний спад у сільському господарстві, що тривав впродовж 1991–2000 років, і у 2008 році обсяги інвестицій у галузь порівняно з 2001 роком зросли у дев'ять разів і становили 16,9 млрд. грн., що створило передумови для зміцнення матеріально-технічної бази, підвищення капіталоозброєності та продуктивності праці і поліпшення економічного стану підприємств аграрного сектору економіки. Так, капіталоозброєність завдяки зростанню інвестицій в основний капітал в 2008 році зросла на 11,2% в порівнянні з 2007 роком, а в 2009 році на 13,7% в порівнянні з 2008 роком, що позитивним чином вплинуло на продуктивність праці, рівень якої підвищився відповідно на 22,5 і 11,5%. Таким чином, підтверджується безпосередній вплив зростання капіталоозброєності на продуктивність праці в сільському господарстві.

У промисловості формується майже 30% ВВП України, тут зосереджено більше 35% основного капіталу та викори-

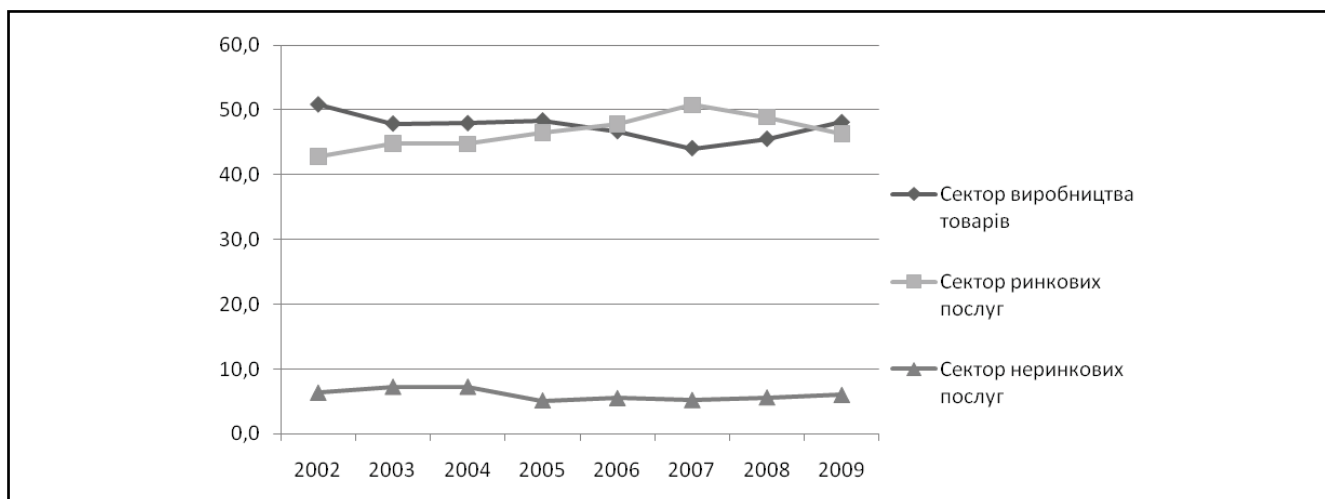

Рисунок 4. Динаміка структури інвестицій в основний капітал за секторами виробництва товарів та послуг, у %
Джерело: побудовано на основі [16].

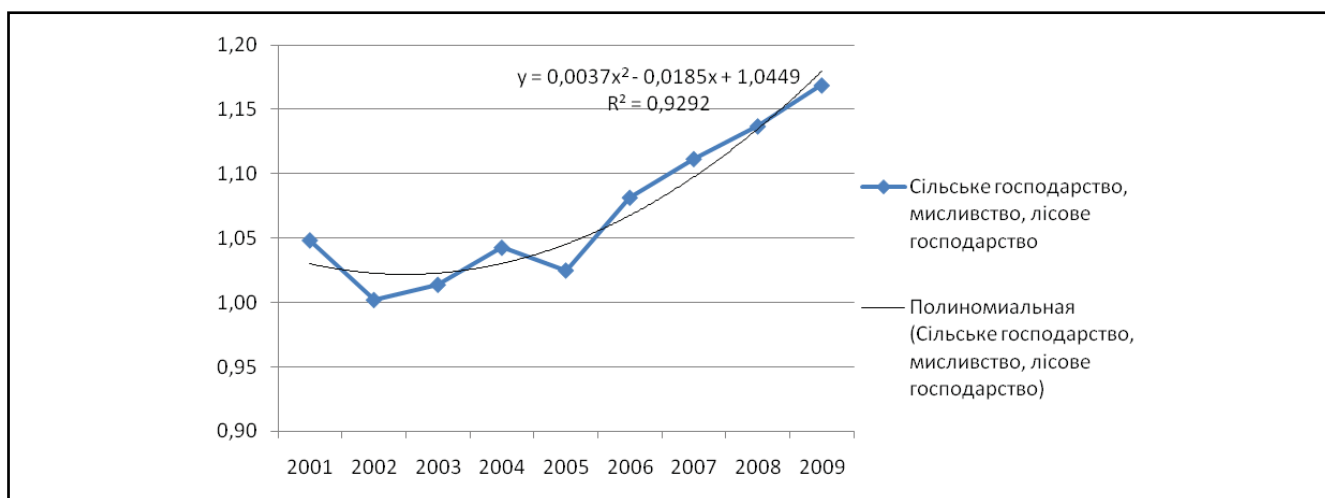

Рисунок 5. Індекси зростання капіталоозброєності в сільському господарстві протягом 2001–2009 років
Джерело: побудовано за [1, 2].

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

стовується більше третини валових інвестицій. Пріоритетність розвитку галузей промисловості України випливає також з того, що з року в рік у цій сфері формується 40–45% прибутків, причому 70–80% цих обсягів отримують підприємства переробної промисловості, а на підприємства, зайняті в металургії та виробництві готових металевих виробів, припадає більше половини цих прибутків, на галузь з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 12–14% прибутків переробної промисловості [6, с. 37–41].

Як показують рис. 6 та 7, протягом 2002–2007 років року індекси капіталоозброєності та продуктивності праці рухалися практично асинхронно, з різною глибиною падіння чи зростання. Винятком став 2008 рік, коли сталося набагато відчутніше зниження продуктивності праці в порівнянні із капіталоозброєністю.

Крім цього, розрахунки динаміки капіталоозброєності та продуктивності праці показують, що якщо в добувній промисловості відбувався приріст капіталоозброєності, то в переробній спостерігалася падіння цього показника. Аналогічна тенденція мала місце з показником продуктивності праці.

Головною причиною низького рівня продуктивності праці в промисловості є зношеність основних виробничих фондів, використання застарілих техніки і технологій. Зношена техніка потребує своєчасної заміни оскільки не забезпечує високу якість продукції. Проте ситуація змінюється повільно, інвестиції на технічне переозброєння промислових підприємств виділяються в обмежених обсягах.

Зростання продуктивності праці залежить від обсягів та темпів переоснащення активної частини основних виробничих засобів, що має забезпечуватись прискореними темпами машинобудування. Тому потрібне сприяння держави насамперед підприємствам саме цієї галузі.

Рис. 8 показує нарощування інвестицій у галузі будівництва, хоча в окремі роки спостерігаються помітні коливання їх динаміці. Відставання за рівнем продуктивності праці в галузі будівництва пов'язано, на думку експертів, з низьким рівнем використання нових матеріалів і стандартних конструкцій, неефективною організацією виробничих процесів. Крім того, розвиток галузі гальмується складністю при отриманні дозвільних і узгоджувальних документів. Оскільки у

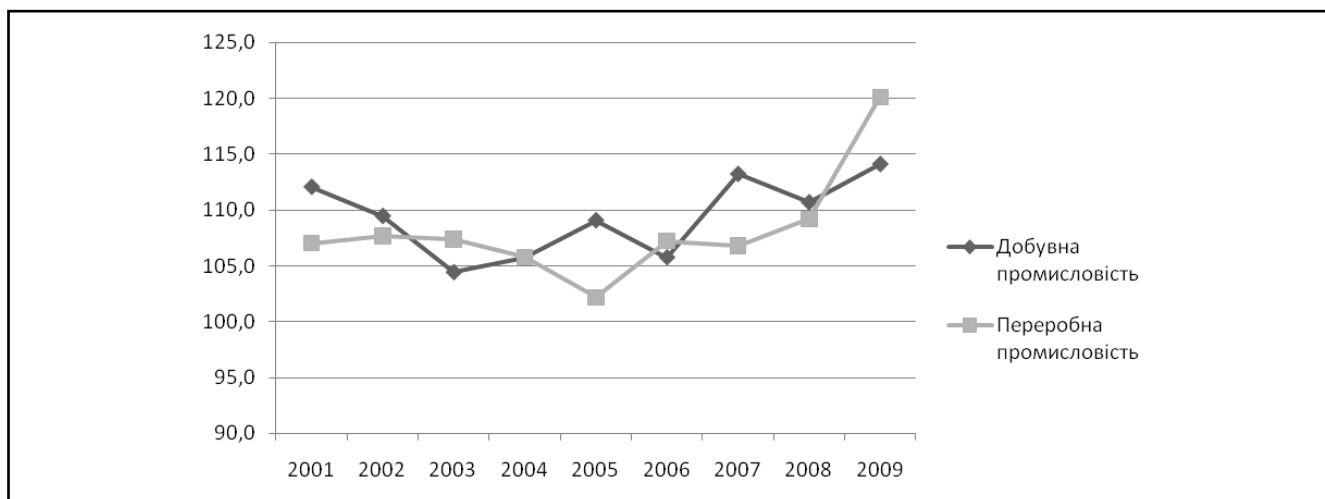

Рисунок 6. Динаміка капіталоозброєності в промисловості України протягом 2001–2009 років, у % до попереднього періоду
Джерело: побудовано за [1, 2].

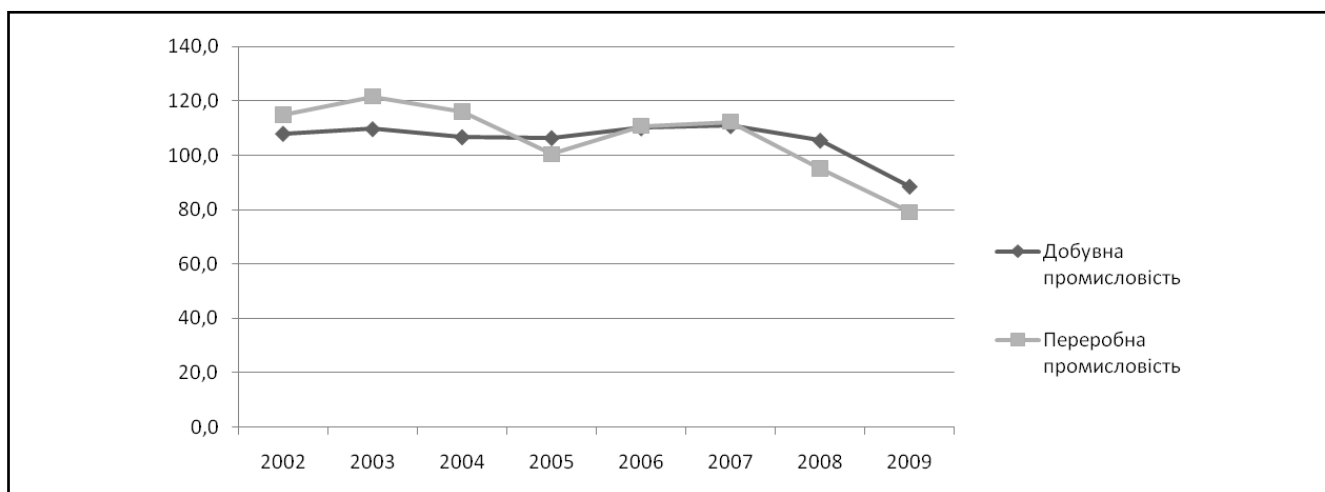

Рисунок 7. Динаміка продуктивності праці в промисловості України протягом 2002–2009 років, у % до попереднього періоду
Джерело: побудовано за [1, 2].

цьому секторі вирішуються не тільки соціальні і житлові проблеми, а й економічні за рахунок створення нових виробництв, інфраструктури та робочих місць, у край необхідне зниження адміністративних бар'єрів. На узгодження будівництва в Росії витрачається в середньому від двох до чотирьох років, у Казахстані ця процедура займає 231 день, в США – не більше 40 днів. Фактично конкуренція в цьому секторі відбувається не на будмайданчиках, а в кабінетах владних структур [7].

У сільському господарстві спостерігається залежність продуктивності праці від інвестицій в основний капітал, що виразилось в синхронній динаміці обох показників яке показано на рис. 9. Під впливом різниці у темпах залучення інве-

стицій відбулися суттєві зміни в галузевій структурі інвестицій, передусім впродовж 2001–2008 років спостерігалася тенденція зниження частки промисловості, хоча у 2009 році вона підвищилася.

Рис. 10 доводить, що залежність між продуктивністю праці та інвестиціями в секторі неринкових послуг відсутня. В окремі роки скорочується частка інвестицій у розвиток транспорту. Водночас частка вкладень у розвиток торгівлі зросла на 5,4% (табл. 2).

Позитивна тенденція характерна і для організацій, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду та надання послуг підприємцям і у 2008 році обсяги інвестицій у цій сфері склали 21% проти 13,9% у 2001 році.

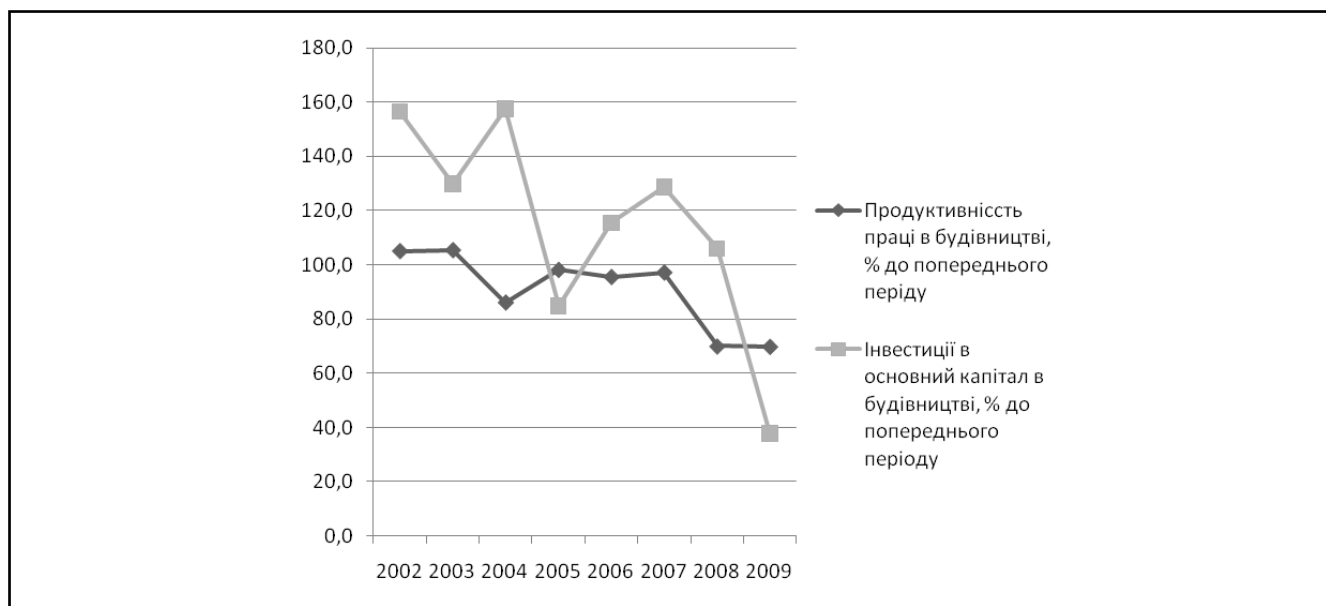

Рисунок 8. Динаміка продуктивності праці та інвестицій в основний капітал у будівництві, % до попереднього періоду

Джерело: побудовано за [1, 2].

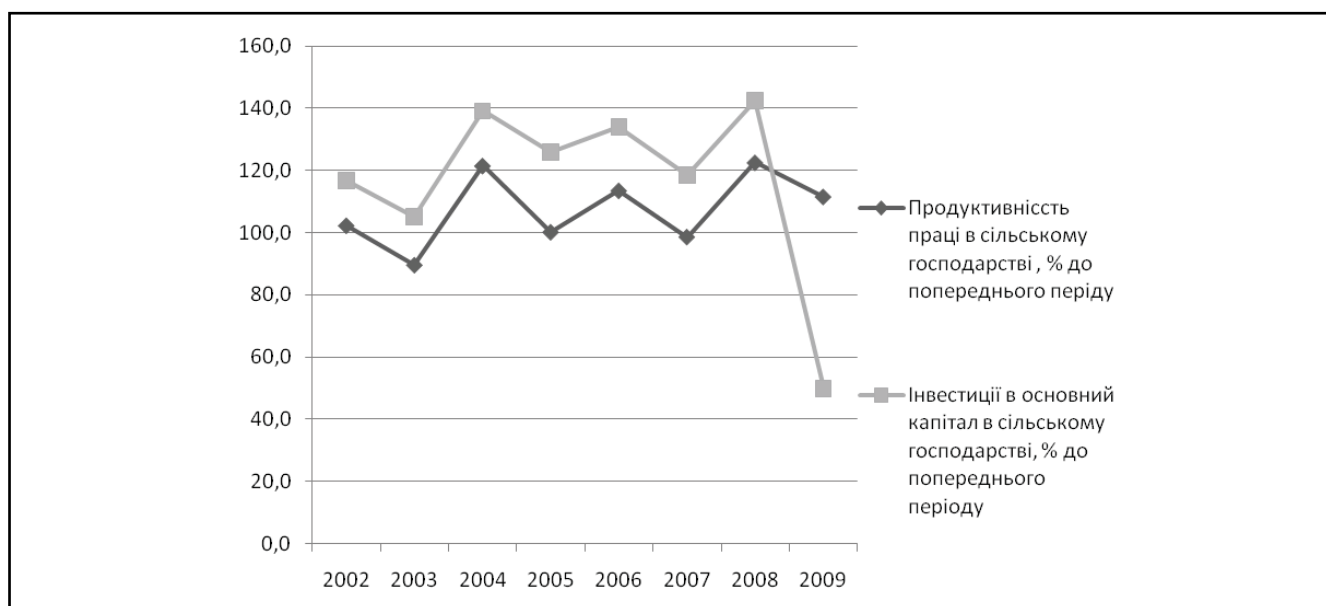

Рисунок 9. Динаміка продуктивності праці та інвестицій в основний капітал в сільському господарстві, % до попереднього періоду

Джерело: побудовано за [1, 2]

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Недостатніми є обсяги вкладення коштів у розвиток об'єктів сектору неринкових послуг. За даними Держстату України, питома вага інвестицій, використаних на будівництво нових та розвиток діючих закладів освіти, у 2009 році становила лише 0,7%, закладів охорони здоров'я – 1,1% усіх освоєних вкладень, а на сферу культури та надання послуг спорту припадало близько 2,6%. Абсолютне падіння обсягів інвестицій в 2009 році, яке відбулося під впливом фінансової кризи, кардинально змінило їх галузеву структуру. Питома вага промисловості і транспорту порівняно з попереднім роком підвищилася відповідно на 5,2 та 2,2 відс. пункти, частка будівництва

скоротилася в 2,5 раза, сільського господарства – зменшилася на 1%. Аналогічна ситуація спостерігається з інвестиціями в торгівлі та операціях з нерухомістю [1].

Структурні зрушення в обсягах та напрямках інвестицій істотно впливають на формування структури та обсяги основних засобів, а отже на капіталоозброєність економіки та її галузей і ефективність виробництва, що показано в табл. 3.

Крім тенденцій динаміки інвестицій в основний капітал на капіталоозброєність праці впливає також їх технологічна та відтворювальна структура (рис. 11 та табл. 4), тому що від них значною мірою залежить стан, приріст і відновлення ос-

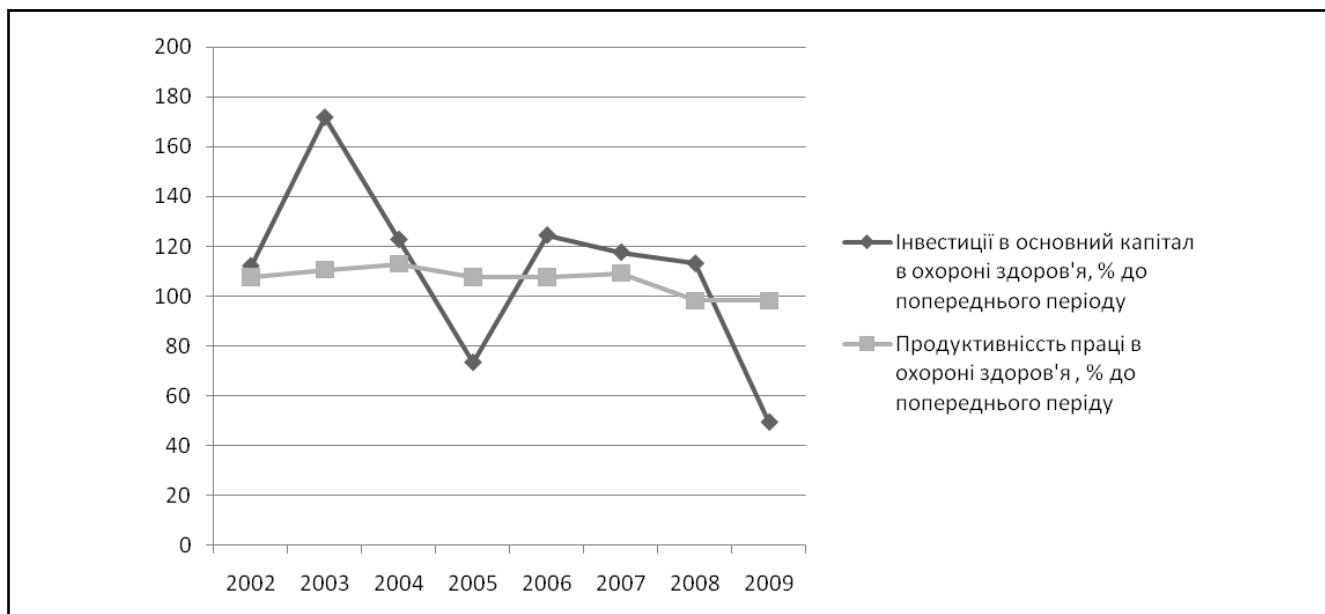

Рисунок 10. Динаміка продуктивності праці та інвестицій в основний капітал в охороні здоров'я, % до попереднього періоду

Джерело: побудовано за [1, 2].

Таблиця 3. Структура основних засобів за окремими секторами економіки, у % до підсумку

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Вартість основних засобів – всього	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Сектор виробництва товарів	46,2	46,1	44,9	45,3	43,8	40,2	38,1	28,9	29,3
Сектор ринкових послуг	40,6	40,6	41,6	40,9	43,1	48,0	51,2	62,8	58,7
Промисловість	34,0	35,2	35,3	36,8	35,8	33,5	32,3	24,1	24,9

Джерело: розраховано автором за [1].

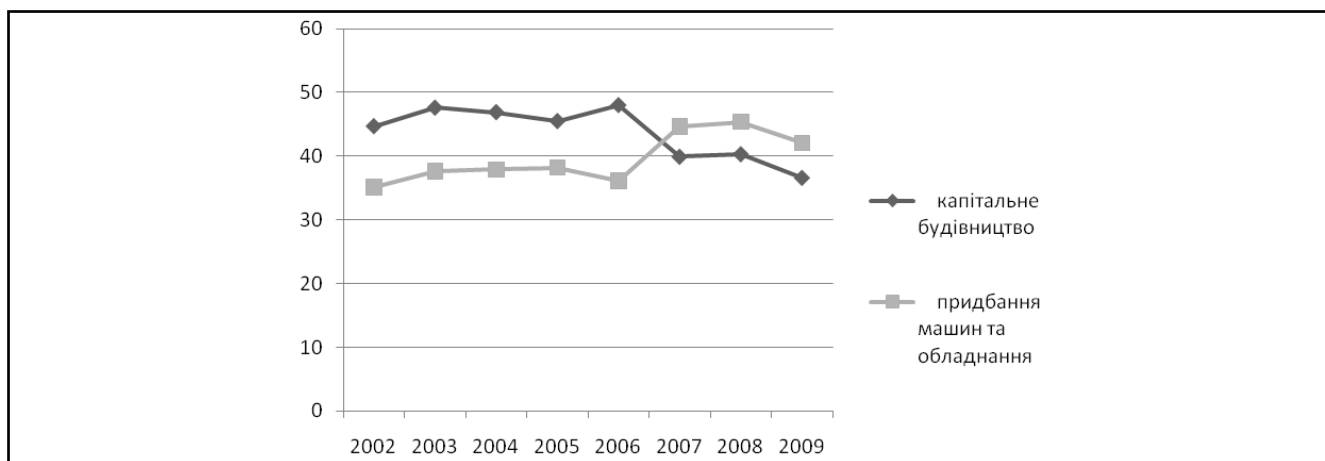

Рисунок 11. Частка інвестицій в капітальне будівництво та придбання машин та обладнання по економіці, у %

Джерело: побудовано за [1].

Таблиця 4. Відтворювальна структура інвестицій в основний капітал

	2000	2002	2003	2004	2005	2006*
Всього інвестицій в економіку, млн. грн.	12016	25053	31579	50684	62268	81975
в % до підсумку	100	100	100	100	100	100
в тому числі						
технічне переозброєння та реконструкція діючих підприємств, млн. грн.	8195	17386	20766	34046	39170	51744
в % до підсумку	68,2	69,4	65,8	67,2	62,9	63,1
будівництво нових підприємств, млн. грн.	3821	6785	10007	15378	21360	27779
в % до підсумку	31,8	27,1	31,7	30,3	34,3	33,9
підтримка діючих потужностей, млн. грн.		879	806	1260	1737	2449
в % до підсумку		3,5	2,5	2,5	2,8	3

* 2006 рік був останнім роком даних статистичних спостережень.
Джерело: розраховано за [1].

новних засобів, можливості підвищення продуктивності праці та економічного зростання.

Аналіз технологічної структури інвестицій в економіці України, за даними статистичної звітності, свідчить про те, що з року в рік близько 40% вкладень спрямовується на зведення будівель і споруд, причому в динаміці їхня частка дещо знижується. Інвестиції на придбання машин, обладнання та інструменту займають майже 45%, але в динаміці їхня частка підвищується.

Особливістю структурних змін в інвестиціях сільського господарства є скорочення частки витрат на будівництво і різке зростання вкладень на придбання машин і обладнання, частка яких у сукупних вкладеннях в галузь у нині перевищує 70%.

Як свідчить табл. 4, частка інвестицій на технічне переозброєння та реконструкція діючих підприємств протягом 2000–2006 років скорочувалась. Так, в 2000 році їхня частка в загальній сумі інвестицій становила 68,2%, в 2006 році – 63,1%. Спостерігалось незначне зростання інвестицій у будівництво нових підприємств. На жаль, аналогічна звітність Держстату за останні роки відсутня, і тому ситуація в 2007–2009 роках не відома. Нинішні темпи відтворення не дозволяють призупинити процес старіння основних фондів, насамперед таких видів економічної діяльності, як промисловість, будівництво, транспорт. Ступінь зношеності основних фондів на початок 2010 року в економіці становив 60% проти 43,7% у 2000 році (у будівництві – 46%, промисловості – 61,8, транспорті та зв'язку – 83,9%) [1].

Висновки

Таким чином, динаміка зростання продуктивності праці, а отже економічного зростання залежить насамперед від ефективності інвестиційного процесу. Аналіз динаміки капіталоозброєності праці та її продуктивності на макрорівні та-

кож свідчить, що обсяги залучення інвестиційних ресурсів і зміцнення виробничого потенціалу економіки не забезпечують адекватного нарощування виробництва і зростання продуктивності праці. Через значну зношеність основних засобів вітчизняна економіка потребує швидкого та ефективного нагромадження капіталу. Застарілі устаткування і технології обумовлюють не тільки низьку та «неякісну» капіталоозброєність, і відповідно низьку продуктивність праці, а й нераціональне використання сировини, матеріалів і енергії і, як наслідок неконкурентоспроможність продукції і економіки в цілому. Тому стан основних засобів, зокрема рівень морального і фізичного зносу, є критичним фактором реалізації економічної стратегії, яка має ґрунтуватися на підвищенні продуктивності праці.

Список використаних джерел

1. Статистика. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Економічна активність населення України 2009: Стат. збірник / Державний комітет статистики України: №09/2–23/167 від 20.07.2010.
3. Структурна гармонізація економіки як чинник економічного зростання / За ред. д-ра економ. наук І.В. Крючкової. – К.: «Експрес», 2007.
4. Україна–2015: Національна стратегія розвитку. Економіка. Режим доступу. – <http://www.uf.org.ua/news/550/>
5. Попова В. Результативність макрорівня: сутність оцінки / В. Попова, В. Попов // Економіка України. – 2004. – №11. – С. 15.
6. Кожем'якіна С.М. Інвестиційне забезпечення розвитку економіки України / С.М. Кожем'якіна // Формування ринкових відносин в Україні – 2008. – Вип. 6. – С. 37–41.
7. Могілат І.М. Фактори впливу на динаміку інвестиційної складової ВВП / І.М. Могілат // Економіка України: інвестиційно-інноваційна складова. кол. монограф. / За ред. В.Ф. Беседіна, А.С. Музиченко. – К.: НДЕІ – 2012. – С. 11–23.